

Norges Høyesteretts ankeutvalg - HR-2011-1849-U - Rt-2011-1275

Instans	Norges Høyesteretts ankeutvalg - Kjennelse.
Dato	2011-09-30
Publisert	HR-2011-1849-U - Rt-2011-1275
Stikkord	22. juli-saken. Bistandsadvokat. Siktedes mor.
Sammendrag	Saken gjaldt om moren til siktede i en straffesak kunne få oppnevnt bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a tredje ledd. Høyesteretts ankeutvalg kom til at selv om kvinnen hadde et betydelig behov for bistand som følge av de straffbare handlingene medførte ikke det at hun var skadelidt i straffeprosesslovens forstand.
Saksgang	Oslo tingrett TOSLO-2011-123393 - Borgarting lagmannsrett LB-2011-134517 - Høyesterett HR-2011-1849-U, (sak nr. 2011/1547), straffesak, anke over kjennelse.
Parter	A (advokat Ragnhild Torgersen).
Forfatter	Gjølstad, Falkanger og Normann.

-
- (1) Saken gjelder begjæring fra siktedes mor om å få oppnevnt bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107a tredje ledd.
 - (2) A er mor til B, som er siktet for handlingene ved regjeringskvartalet i Oslo og på Utøya i Buskerud 22. juli 2011, hvor 77 mennesker mistet livet. På vegne av henne fremmet advokat Ragnhild Torgersen 3. august 2011 begjæring til Oslo tingrett om å bli oppnevnt som bistandsadvokat i medhold av straffeprosessloven § 107a tredje ledd.
 - (3) Oslo tingrett avsto begjæringen ved beslutning av 11. august 2011.
 - (4) A anket til Borgarting lagmannsrett, som ved kjennelse av 8. september 2011 (LB-2011-134517) forkastet anken.
 - (5) A har anket til Høyesterett. Anken gjelder prinsipielt tolkningen av straffeprosessloven § 107a tredje ledd, subsidiært at det foreligger mangelfulle kjennelsesgrunner. Det er i korte trekk anført:
 - (6) Det bygger på uriktig tolkning av uttrykket «behov for advokat» i straffeprosessloven § 107a når lagmannsretten har konkludert med at ankende parts behov for juridisk bistand «i liten grad knytter seg til selve gjennomføringen av straffesaken, men er relatert til en nå svært vanskelig livssituasjon». Dette er en uriktig rettslig karakteristikk av de behov det er tale om. De anførte behov for advokat faller klart inn under oppgavene til en bistandsadvokat. Ikke minst gjelder det behovet for informasjon om etterforskningen og prosessens videre gang, som langt på vei avhenger av rett til dokumentinnsyn.
 - (7) Det bygger også på uriktig tolkning av straffeprosessloven § 107a tredje ledd når lagmannsretten har forstått bestemmelsen slik at den «gjelder oppnevning av bistandsadvokat til personer som er i en situasjon tilsvarende fornærmede og etterlatte». Lovens ordlyd gir ikke grunnlag for en slik begrensning, og i forarbeidene er det uttalt at bestemmelsen ikke er knyttet til en bestemt personkrets. Det avgjørende må være behovet for advokatbistand, så lenge behovet er utløst av andres straffbare handlinger.
 - (8) Dersom grunnvilkårene for oppnevning av bistandsadvokat er innfridd, er det ikke relevant at

siktedes mor vil søke om fri rettshjelp etter rettshjelploven, slik lagmannsretten viser til.

- (9) Lagmannsretten har i likhet med tingretten lagt til grunn at retten til dokumentinnsyn ikke er avgjørende for spørsmålet om oppnevning av bistandsadvokat, men det er ikke gitt noen nærmere begrunnelse for hvorfor dette sentrale elementet i bistandsadvokatorordningen ikke har betydning.
- (10) Kjennelsen redegjør i begrenset utstrekning for hvilket faktum som er lagt til grunn, noe som vanskeliggjør prøving av lovtolkningen. Gjengivelsen av anførselene er spredte og mangelfulle, og det er ikke tatt stilling til alle anførselene. Det er også uklart om lagmannsretten mener at grunnvilkårene for å oppnevne bistandsadvokat er innfridd, og det «kan»-skjønn som under en slik forutsetning er foretatt av lagmannsretten, er mangelfullt.
- (11) Det er nedlagt slik påstand:
«Prinsipalt:
 Begjæring om oppnevning av bistandsadvokat for A, tas til følge.
Subsidiært:
 Lagmannsrettens kjennelse oppheves.»
- (12) **Høyesteretts ankeutvalg** bemerker at saken gjelder en videre anke, og at utvalgets kompetanse derfor er begrenset, jf. straffeprosessloven § 388. Anken retter seg mot lagmannsrettens lovtolkning og saksbehandling, som utvalget kan prøve.
- (13) Straffeprosessloven § 107a gir regler for når det skal eller kan oppnevnes bistandsadvokat i straffesaker. Første ledd bestemmer når fornærmede selv har krav på oppnevning av bistandsadvokat, mens annet ledd gjelder oppnevning for etterlatte. Ved endringslov av 7. mars 2008 nr. 5 ble det tilføyd et nytt tredje ledd, som lyder slik
 «Retten kan også oppnevne bistandsadvokat i andre tilfeller der sakens art og alvor, hensynet til de berørte eller andre særlige forhold tilsier at det er behov for advokat.»
- (14) Tilføyelsen av tredje ledd ble foretatt for å styrke fornærmede og etterlattes stilling i straffeprosessen. Ifølge Ot.prp.nr.11 (2007-2008) side 113 er bestemmelsen
 «ment som en snever unntaksregel, selv om utformingen av den er gjort nokså generell. Formålet er særlig å kunne fange opp tilfeller der det vil være særlig behov for advokat på grunn av særegne omstendigheter i saken. Forslaget er ikke knyttet til en bestemt personkrets. Dels kan det dekke fornærmedes behov for advokat for skadelidte utenom tilfeller som nevnt i første ledd. Dels kan det også dekke behov for advokat for skadelidte som ikke er fornærmet, for eksempel i saker om alvorlige trafikkulykker. Disse skadelidte er ikke dekket av første ledd bokstav c om saker der det er grunn til å tro at fornærmede får betydelig skade på legeme eller helbred siden de ikke regnes som fornærmet.»
- (15) Straffeprosessloven § 107c regulerer bistandsadvokaters plikter og rettigheter. Av bestemmelsens annet til fjerde ledd fremgår det at bistandsadvokater er tillagt en rekke prosessuelle rettigheter i forbindelse med straffsaken.
- (16) Spørsmålet er om lagmannsretten har tolket straffeprosessloven § 107a tredje ledd riktig. Lagmannsretten uttalte følgende:
 «Ordlyden i straffeprosessloven § 107a tredje ledd er generell, og bestemmelsen er ikke begrenset til en bestemt personkrets. Lagmannsretten er likevel - som tingretten - av den oppfatning at bestemmelsen må forstås slik at den gjelder oppnevning av bistandsadvokat til personer som er i en situasjon tilsvarende fornærmede og etterlatte som omfattes av bestemmelsens første og annet ledd, eksempelvis 'andre skadelidte' slik dette uttrykket brukes i straffeprosessloven § 3. De eksempler som er gitt i forarbeidene trekker klart i denne retning. Spørsmålet om oppnevning av bistandsadvokat for pårørende eller nærstående til en som er siktet for en straffbar handling, kan ikke ses berørt i forarbeidene.
 Også innholdet av bistandsadvokattoppdraget tilsier at straffeprosessloven § 107a tredje ledd er begrenset til fornærmede og etterlatte, eller andre i tilsvarende situasjon. Det fremgår av forarbeidene, Ot.prp.nr.11 (2006-2007) side 30 [skal være Ot.prp.nr.11 (2007-2008) side 30, Lovdatas anm.] at 'oppnevning av bistandsadvokat må være knyttet til gjennomføringen av straffesaken. Behovet for advokat må begrunnes i behovet for advokatbistand i forbindelse med utøvelsen av prosessuelle

rettigheter og plikter i saken.'

Den ankende part har anført at hun indirekte er å anse som skadelidt i den aktuelle saken, selv om hun ikke er fornærmet eller dennes pårørende eller etterlatte. Det er vist til den svært vanskelige situasjon hun nå er og behovet for både medisinsk og juridisk bistand.

Lagmannsretten er enig i at den ankende part har et betydelig behov for bistand av ulik karakter. Hun er mor til en som er siktet for handlinger av særdeles alvorlig karakter, og saken har vakt betydelig oppmerksomhet verden over. Belastningen som nærmeste pårørende i en slik situasjon må sies å være av ekstraordinær karakter. Hun er åpenbart svært berørt av hendelsene, men de personlige forhold det er redegjort for i anken medfører ikke at hun etter lagmannsrettens syn kan karakteriseres som 'skadelidt', slik begrepet benyttes i strafferettslig forstand.»

- (17) Lagmannsretten går etter dette nærmere inn på de hensyn som underbygger denne tolkningen. Det heter der:

«Den ankende part har videre anført at hun har behov for bistandsadvokat for å utøve prosessuelle rettigheter i form av orientering om sakens ulike strafferettslige sider. Det er blant annet vist til at siktede har omtalt den ankende part utførlig i sitt såkalte manifest, og således trukket hennes navn inn i sakskomplekset. Den ankende part ønsker derfor innsyn i deler av sakens dokumenter, slik at hun kan forberede seg til rettssaken.

Det er videre vist til at siktede tidligere hatt opphold hos den ankende part. Som følge av politiets etterforskning har hennes bopel og postkasse vært avsperrert av politiet siden 22. juli 2011. Dette må påregnes også i ubestemt tid fremover og skaper praktiske vansker. Hennes bopelsadresse er gjort kjent gjennom media, noe som reiser særlige sikkerhetsmessige spørsmål ved eventuell tilbakeflytting til bopel.

I likhet med tingretten er lagmannsretten av den oppfatning at den ankende parts behov for juridisk bistand i liten grad knytter seg til selve gjennomføringen av straffesaken, men er relatert til en nå svært vanskelig livssituasjon. For så vidt gjelder ønsket om dokumentinnsyn, slutter lagmannsretten seg til tingrettens begrunnelse hvor det fremgår at

Retten har i vurderingen også tatt hensyn til at din klient ikke kan få innsyn i straffesaksdokumentene uten å få oppnevnt bistandsadvokat, jf. straffeprosessloven § 242. Retten kan imidlertid ikke se at det er avgjørende forhold som tilsier at din klient skal ha tilgang på de straffesaksdokumentene du angir i begjæringen, og i alle fall ikke på en slik måte at det kan være avgjørende for spørsmålet om bistandsadvokat etter § 107a tredje ledd. For så vidt gjelder hennes øvrige angitte behov for advokatbistand er disse av en slik karakter at hun kan få bistand uten å være avhengig av oppnevnt bistandsadvokat.

Etter det opplyste vil det bli søkt fylkesmannen om fri rettshjelp for den ankende part, noe som vil kunne gi mulighet for juridisk bistand i saken.

Lagmannsretten bemerker at en oppnevning av bistandsadvokat for pårørende eller nærstående til en som er siktet for en straffbar handling, vil innebære betydelige prosessuelle rettigheter, herunder rett til innsyn i sakens dokumenter, rett for eventuell bistandsadvokat under hovedforhandling til å stille spørsmål til tiltalte mv. En slik utvidelse av bistandsadvokatordningen fordrer omfattende drøftelser og vurderinger, og er etter lagmannsrettens syn en lovgiveroppgave.»

- (18) Etter ankeutvalgets syn gir lagmannsretten ikke uttrykk for en uriktig lovtolkning.
 (19) Anken over saksbehandlingen kan etter utvalgets syn klart ikke føre frem, og den forkastes derfor etter straffeprosessloven § 387a første ledd.
 (20) Kjennelsen er enstemmig.

Slutning:

Anken forkastes.